

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

*Албул Сергій Володимирович, к.ю.н., доцент, перший проректор
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Домніцак Р.В., ад'юнкт Одеського державного університету внутрішніх справ

Оперативне обслуговування полягає в отриманні інформації про оперативну обстановку, тобто, в повній інформованості оперативних підрозділів про криміногенні процеси. Досягнути такої інформованості вдається при правильній організаційно-тактичній побудові оперативних сил. Здійснення оперативного обслуговування підрозділами Національної поліції – це комплекс гласних і негласних заходів із забезпечення безперервного отримання інформації про стан оперативної обстановки в цілях своєчасного виявлення, попередження, припинення, розкриття кримінальних правопорушень, розшук злочинців та безвісно зниклих осіб [2, с. 116].

Оперативне обслуговування є збірним поняттям, яке охоплює як зовнішні умови діяльності Національної поліції (злочинність, соціально-економічні, демографічні чинники тощо), так і внутрішні (наявність сил та засобів, їх розміщення, професійна підготовка оперативних працівників, стан боротьби зі злочинністю, сприятливість умов для виконання поставлених завдань тощо). Правильна організація оперативного обслуговування сприяє своєчасному безперервному надходженню оперативної інформації про підготовку або вчинення кримінальних правопорушень, про осіб, причетних до їх вчинення, та розшукуваних осіб [5, с. 62]. Для цього здійснюється планування і розстановка оперативних працівників, чітке визначення їх функціональних обов'язків, максимальне використання можливостей джерел оперативної інформації, використання взаємодії з іншими суб'єктами протидії злочинності.

Оперативне обслуговування, що складається на території, об'єкті оперативного обслуговування, в місці, районі, області, регіоні та державі в цілому, являє собою сукупність взаємопов'язаних явищ і процесів, підпорядкованих об'єктивній критично-наслідковій залежності та загальному розвитку [1, с. 74]. У зв'язку з цим розрізняють загальний і спеціальний види оперативного обслуговування. Загальне оперативне обслуговування характеризується комплексним характером, ґрунтується на вивченні (спільності) умов, які визначають діяльність органів Національної поліції на всіх напрямках роботи в масштабах країни, області, міста, району, дільниці, об'єкта. Спеціальне оперативне обслуговування характеризується обмеженням напрямків оперативно-службової діяльності, видами злочинів або лініями роботи оперативних підрозділів. Обов'язковими умовами оперативного обслуговування є: закріплення за підрозділом та кожним співробітником певних територій (зон); комплексний, різноманітний характер діяльності з використанням оперативно-розшукових сил, засобів та методів; повсякденність заходів, які проводяться на закріплених територіях (зонах), об'єктах; обов'язок першочергового негайного реагування на сигнали про замислення, підготовку та учинення кримінального правопорушення; плановість проведення оперативно-розшукових заходів, пов'язаних з оперативним обслуговуванням; вибірковий характер роботи, яка проводиться з першочерговим реагуванням на явища та осіб, що вимагають будь-якої уваги з боку співробітників Національної поліції; врахування в роботі особливостей території, яка обслуговується, окремих об'єктів та контингентів осіб.

В системі заходів з організації і тактики оперативного обслуговування слід розрізняти оперативне обслуговування території та об'єктів і оперативне обслуговування осіб, які становлять оперативний інтерес. Оперативне обслуговування територій, об'єктів та ліній роботи підрозділами Національної поліції ставить за мету вирішення наступних завдань: забезпечення належної поінформованості щодо оперативної обстановки на території, об'єкті обслуговування; виявлення і нейтралізація причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів на території чи об'єкті обслуговування; виявлення осіб, що становлять оперативний інтерес, та застосування щодо них оперативно-профілактичного спостереження або оперативної розробки; виявлення та перевірка гласної і негласної інформації про факти і події, які становлять оперативний інтерес; забезпечення оперативного контролю над територією чи об'єктом обслуговування [3, с. 251].

У широкому значенні в оперативному обслуговуванні конкретного підрозділу Національної поліції перебуває вся закріплена за ним територія зі всіма розташованими на ній об'єктами, з усім населенням, яке мешкає на цій території. Разом із тим, поняття оперативного обслуговування може вживатися й в більш вузькому значенні. При цьому під оперативним обслуговуванням мається на увазі діяльність підрозділів Національної поліції стосовно закріплених зон (дільниць), об'єктів та визначених криміногенних категорій осіб, що забезпечує оптимальну розстановку сил та засобів, постійне інформування про оперативну обстановку, можливість швидкого реагування не лише на події, а й на їх зміни. Таким чином, оперативне обслуговування передбачає: чітке розмежування кордонів території, а також визначення розташованих на території обслуговування об'єктів та категорій осіб, що потребують оперативної уваги; оптимальну розстановку сил та засобів, що забезпечують своєчасне отримання оперативної інформації; високу оперативну готовність сил та засобів, перевірку і реалізацію отриманої інформації, документування протиправної діяльності осіб, які готують учинення кримінального правопорушення [6, с. 25].

До змісту оперативного обслуговування територій, об'єктів та ліній роботи підрозділів Національної поліції входить оперативний облік: злочинних авторитетів та лідерів злочинних угруповань; осіб, засуджених за тяжкі та особливо тяжкі злочини і звільнених з місць позбавлення волі; осіб, які перебувають під адміністративним наглядом; осіб, які намагаються придбати зброю або технічні засоби для вчинення злочинів; осіб, що ведуть антигромадський спосіб життя; наркоманів, які перебувають на обліках в медичних установах; психічно хворих

з агресивною поведінкою; осіб, які зловживають спиртними напоями; осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї; скупників викрадених речей тощо [4, с. 68]. Оперативний облік передбачає: вивчення поведінки осіб, які становлять оперативний інтерес, їхньої кримінальної активності, врахування обставин і способів раніше вчинених ними злочинів, озброєності, способів і місць збування викраденого майна, а також обставин, пов'язаних із їх викриттям; здійснення контролю за їхньою поведінкою, визначення належності до певних криміногенних категорій та можливість поєднання гласних і негласних форм нагляду за ними; застосування заходів оперативного реагування на факти підготовки або вчинення злочинів, а також інші дії, які вказують на виникнення та підвищення криміногенної активності.

Оперативне обслуговування організується за наступними принципами: лінійний принцип оперативного обслуговування; об'єктовий принцип оперативного обслуговування; зональний (територіальний) принцип оперативного обслуговування [7, с. 163]. Діяльність працівників Національної поліції побудована, головним чином, за лінійним принципом. Тобто, за найбільш відповідальними лініями роботи закріплюються відділи, відділення, групи оперативних працівників (наприклад, по боротьбі зі злочинністю проти особи, власності, з організації розшукової роботи тощо). Об'єктовий принцип оперативного обслуговування полягає в тому, що в даному випадку на одного або кількох співробітників, які складають самостійну ланку або навіть спеціалізований підрозділ, покладаються обов'язки ведення боротьби зі злочинністю на конкретних об'єктах. Зональний (територіальний) принцип оперативного обслуговування означає ведення роботи з метою протидії злочинності на окремій території.

Оперативна інформація, що надходить до підрозділів Національної поліції, залежно від свого змісту, по-різному характеризує оперативну обстановку. Тому на неї слід зважати при розробленні системи оперативного обслуговування, визначаючи для кожного об'єкта, території, особи, різний режим оперативного обслуговування (інтенсивність спостереження). Зокрема, може встановлюватись:

- полегшений режим, що передбачає лише періодичне ознайомлення зі становищем на обслуговуваних об'єктах, територіях, стосовно певних осіб, яке не потребує оперативно-розшукової діяльності;
- періодичний режим повинен розповсюджуватись на окремі території, об'єкти, лінії роботи, де можуть створюватись умови для вчинення злочинів, на осіб, що становлять оперативний інтерес. Цей же режим має охоплювати місця, де періодично, в певний час доби або сезону, відбувається наплив або скупчення людей (нічні клуби, ринки, туристичний сезон);
- звичайний (постійний) режим характеризується повсякденною буденною роботою підрозділів Національної поліції серед осіб, що становлять оперативний інтерес; на об'єктах транспорту (вокзали, автостанції, аеропорти, пристані), торгівлі та громадського харчування (ресторани, кафе, бари та інше), на видовищних закладах в місцях скоєння окремих видів злочинів. Даний вид режиму передбачає використання поряд з негласними гласні можливості ОРД, а також широку участь всіх служб та підрозділів органів Національної поліції, інших державних органів та громадськості;
- посилений режим передбачає отримання необхідної інформації переважно негласним шляхом та охоплення місць концентрації злочинного елементу, притонів, місць збуту речей, здобутих злочинним шляхом, а також осіб, які проходять за матеріалами оперативного обліку або взяті під адміністративний нагляд. Названий вид режиму забезпечується створенням надійних оперативних позицій на місцях та об'єктах обслуговування, творчим інтенсивним застосуванням всіх методів оперативної роботи.

Визначення режиму оперативного обслуговування має суттєве значення при вирішенні питань організації його здійснення і може змінюватись, оскільки криміногенні й анти криміногенні зміни обстановки зумовлюють необхідність розгляду питання про його посилення або послаблення.

Вагому інформацію про стан оперативної обстановки на території та об'єктах обслуговування дає оперативно-пошукова робота, об'єктом уваги якої є особи, факти, місця і предмети, які становлять оперативний інтерес. Вона провадиться повсякденно, плановірно, з урахуванням конкретної оперативної обстановки різними методами оперативно-розшукової діяльності. Оперативний пошук – це система оперативно-розшукових заходів, які організуються і здійснюються оперативними підрозділами з метою виявлення осіб і фактів, що мають інтерес для діяльності органів Національної поліції у боротьбі зі злочинністю. У теорії і практиці оперативний пошук осіб, предметів та подій розглядається як самостійна форма оперативно-розшукової діяльності, якій притаманна низка ознак. У сукупності ці ознаки дають уявлення про сутність оперативного пошуку і його місце в системі оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ. Характерними рисами такого пошуку (виявлення) є те, що: він повинен здійснюватись не тільки у зв'язку з вчиненням злочином, а й незалежно від кримінальної події; здійснення в його рамках розвідувальних заходів є не тільки правом, але й одним з основних обов'язків органів Національної поліції; застосовувані при його проведенні заходи носять яскраво виражену розвідувальну направленість і здійснюються комплексно. Найважливішою рисою, що визначає сутність оперативного пошуку, є перелік даних, які підлягають виявленню. До них належать такі відомості: про факти підготовки і вчинення злочинів; про інші обставини, що мають значення для боротьби зі злочинністю (зокрема, що характеризує злочини і особи винних, а також причини і умови, що сприяють вчиненню злочинів); про сліди і знаряддя підготовки до злочину; сліди, залишені злочинцями на місці події; знаряддя вчинення злочинів; викрадене майно та інші предмети, що мають значення для встановлення і викриття винних осіб; про предмети і речовини, заборонені до зберігання, носіння або користування; про осіб, що замислюють, готують чи вчинили злочин або причетних до нього осіб; про осіб з протиправною поведінкою, яка свідчить про можливість вчинення ними злочинів; про

осіб, яким відома інформація, що має значення для боротьби зі злочинністю; про осіб, здатних систематично надавати допомогу в боротьбі зі злочинністю.

Найбільша ефективність оперативно-розшукової діяльності досягається при здійсненні пошукових заходів за такими напрямками: серед населення, що проживає і працює на території обслуговування; у місцях концентрації осіб, що представляють оперативний інтерес; пошук на об'єктах концентрації пасажирів залізничного, повітряного, водного і автомобільного транспорту; пошук у місцях масового відпочинку припускає здійснення пошукових заходів на території парків, скверів, на дискотеках, міських пляжах тощо; пошук у місцях найбільше уражених злочинністю і можливого збуту викраденого майна; у середовищі наркоманів; у середовищі осіб, що не мають постійного місця проживання і займаються бродяжництвом; у місцях тимчасової ізоляції і утримання затриманих, заарештованих і засуджених осіб.

Слід зазначити, що для успішного проведення оперативного пошуку на території, об'єкті оперативного обслуговування або по визначеній лінії працівник Національної поліції повинен володіти необхідним обсягом знань про територію, яка обслуговується, об'єкт, а також вмінням використовувати методи оперативно-розшукової діяльності.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: термінологічний словник /С.В. Албул. – Одеса: ОДУВС, 2016. – 196 с.
2. Албул С.В. Протидія кримінальним правопорушенням підрозділами карного розшуку МВС України: навчальний посібник / С.В. Албул, Т.С. Демедюк, О.Є. Користін, В.Ф. Паскал. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 354 с.
3. Албул С.В. Теоретично-прикладні засади протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності у районі проведення антитерористичної операції: монографія / С.В. Албул, О.Ю. Андиферов, Я.В. Стрелюк, В.В. Шендрик та ін.; за загальною редакцією С.М. Гусарова. – Харків: ХНУВС, 2015 – 356 с.
4. Оперативне обслуговування підрозділами карного розшуку: науково-практичний посібник: за ред. В.Ф. Паскала. – К.: НАВС, 2012. – 178 с.
5. Основи оперативно-розшукової діяльності : навчальний посібник /С.В. Албул, С.В. Андрусенко, Р.В. Мукоїда, Д.О. Ноздрін: за заг. ред. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2016. – 270 с.
6. Паливода В.В. Аналіз та оцінка оперативної обстановки на території обслуговування підрозділами карного розшуку / В.В. Паливода // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 1. – С. 23-27.
7. Стацк М.В. Теоретичні проблеми визначення поняття і елементів оперативної обстановки // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – 2011. – Спецвипуск № 2. – Ч. 2. – С. 162–172.

НЕЗАКОННЕ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДІВ НАД ЛЮДИНОЮ

*Альохіна І.А., курсант Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Кулик Л.М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права
та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ*

Актуальність теми зумовлена новелами законодавства, які вступили в дію протягом останнього року. Так, Законом України від 12.05.2011 № 3323-VI внесено зміни до деяких законодавчих актів щодо проведення клінічних випробувань лікарських засобів, що не могло не вплинути на процедуру проведення таких випробувань в Україні.

Спробуємо дослідити поняття інституту клінічних випробувань у його сучасному розумінні.

Основним Законом України визначається право особи на повагу до її гідності. Зокрема, як посягання на гідність особи розглядається й провадження наукових чи інших дослідів над людиною без її вільної згоди. Тому частина 3 статті 28 Конституції України категорично забороняє таке втручання. З іншого боку, стаття 142 КК України визнає злочином незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, якщо це створило небезпеку для її життя та здоров'я.

Постає питання щодо визначення випадків, коли досліді над людиною можуть бути правомірними. Визначення, дане Конституцією, дає змогу говорити про те, що правомірність дослідів визначається вільною згодою людини (здорового добровольця) на проведення таких дослідів. Тому ключовим в положенні Конституції є словосполучення «без вільної згоди».

Коментар до Конституції визначає, що згода на провадження дослідів може бути визнана вільною лише за умови, що особа, яка її дає, повністю обізнана про характер і наслідки дослідів, і повністю усвідомлює пов'язану з ними небезпеку.

Постає питання про наявність виправданого ризику в кримінально-правовому сенсі, який передбачений статтею 42 КК України. Так, не визнається злочином діяння (або бездіяльність), яке заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам, якщо це діяння було вчинене в умовах виправданого ризику для досягнення значно кориснішої мети.

У цьому випадку виправданість дослідження можна розглядати в якості підстави для розмежування досліджуваних інститутів, тобто клінічного випробування від дослідів над людиною.

Коментар до КК України роз'яснює правозастосовникам, що лікарі повинні утримуватися від проведення дослідів над людиною або зупиняти дослідження, якщо стане відомо, що небезпека надзвичайно велика у